

СУТНІСТЬ ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ДИСКУРСНО-МОДАЛЬНА СЕМАНТИКА»

Стаття присвячена дослідженню проблем теорії твору. Розглянуто дискурсну модальну семантику як системотворчу категорію ідіостилу письменника, розкрито логіко-філософське підґрунтя цього поняття.

Ключові слова: дискурсно-модальна семантика, інтенціонал твору, екстенціонал твору, функціонально-семантичне модальне поле, інтенціональне значення, екстенціональне значення, сингулярний терм.

Останнім часом у мовознавстві зростає інтерес науковців до проблем організації тексту. У цьому напрямі виконано праці Р. Барта [3], В. Руднева [14], Д. Баранника [2] та ін. Цей інтерес зумовлений також виходом за межі суто лінгвістичного вивчення цієї категорії. Зокрема, увага науковців фокусується на відкриттях з психології, математики, логіки тощо. Використання надбань інших наук збагачує вивчення лінгвістичних проблем, відкриває нові підходи в їх трактуванні. О.О. Семенець зауважує, що загальною методологічною настановою сучасної науки є принцип додатковості, сформульований Н. Бором, – для адекватного представлення об'єкта дійсності необхідно описати його принаймні у двох протилежних епістемологічних системах [15, 5].

У лінгвістиці тексту спостерігається ряд досліджень, що розкривають проблему трактування категорії модальності тексту, зокрема праці І. В. Смущинської [16], Л.М. Пишної [12], М.Р. Кабанової [5]. Однак основою дослідження виступає різний предмет вивчення, зокрема засоби вираження авторської модальності, її ознаки, композиційне представлення тощо.

Запропонована стаття становить логічне продовження комплексного й системного дослідження актуальних питань текстотворення – зокрема, передбачає вивчення сутності поняття «дискурсно-модальна семантика» художнього твору.

Наше дослідження буде базуватися на здобутках логіко-філософського, логіко-семіотичного напрямів лінгвістики. Теоретичною основою вивчення текстової категорії дискурсно-модальної семантики слугуватимуть семантичні концепції логіків Р. Карнапа, О. Куайна, Г. Фреге, Дж. С. Мілля, а також філософські аспекти організації художнього твору, представлені в працях М. Фуко, М. М. Бахтіна, Ю. М. Лотмана, Ю. С. Степанова тощо.

Ключовим поняттям дослідження є філософська категорія модальності. Модальність (від. лат. *modus* – міра, спосіб), тобто «спосіб існування якогось об'єкта чи перебігу якогось явища (онтологічна модальність) або ж **спосіб розуміння судження про об'єкт, явище чи подію (гносеологічна, або логічна модальність)** [наше вид. – С.К.]» [18, 373]. Останнє визначення категорії модальності показує, що в центрі сприйняття предмета, явища дійсності

знаходиться людина. Тому саме через розумову та чуттєву сфери суб'єкта розкривається форма існування світу.

Реальність, дійсність світу не варто розуміти як дещо матеріальне, фізичне. Як філософська категорія реальність позначає все суще. Філософські представлення її були створені у філософії Стародавнього світу (Платон, Арістотель й ін.), у якій реальність, як правило, ототожнювалася з різними нематеріальними і речовинними формами буття. Кант здійснив важливий поділ реальності на "емпіричну" реальність явищ і категорійну реальність як "трансцендентальну матерію всіх предметів" пізнання. Гегель затвердив статус реальності як онтологічної і логічної категорії.

Філософія розробляє певні «моделі» реальності, крізь «призму» яких учений дивиться на свій предмет дослідження. Філософія дає загальну картину світу в його універсально-об'єктивних характеристиках, репрезентує матеріальну дійсність у єдності всіх її атрибутів, форм руху і фундаментальних законів.

Головним творцем загальної картини світу виступає суб'єкт, який через сфери підсвідомого та свідомого інтерпретує фізичні об'єкти, а потім у реальній дійсності їх представляє. Карл Поппер у своїй концепції з цього питання зазначає, що загальна картина світу твориться на основі трьох світів. Зокрема, вчений поруч із «першим світом» (універсумом фізичних об'єктів і станів) виділяє суб'єктивний «другий світ» ментальних станів індивіда та його диспозицій до дії, а також «третій світ» об'єктивного змісту мислення, який утворюють зміст наукових ідей, поетичних думок, ідейне наповнення інших творів мистецтва [13, 439-440].

Думку про наявність суб'єктивного начала в побудові загальної картини світу знаходимо й у працях інших учених: «<...> Всі наші вислови про навколишній світ пронизані створеними нами самими поняттями. <...> Оскільки ми маємо справу з людським мисленням, знання про реальність принципово не може бути повністю віддалене від нашого способу поняттєвого освоєння її» [20: 99-100].

Досліджуючи семантичне наповнення художнього твору, необхідно також говорити про представлення в ньому певної «моделі» реальності. У логічній семантиці відповідником цього поняття виступає філософська категорія можливого світу, тобто це реальність, можлива відносно певної мови. Можливий світ, відповідно до поглядів Я. Хінтіки, не слід розуміти метафізично, як щось онтологічно відмінне від реального світу. Можливий світ має дискурсивний, або текстуальний, характер, являючи собою особливий спосіб опису ситуації чи подій реальності. С. Кріпке теж пов'язує своє тлумачення можливих світів з дескриптивними засобами мови, за допомогою яких людина специфікує певний стан справ у реальній дійсності. Він виступає проти надто буквального розуміння цього вислову. Можливі світи, твердить учений, ми не відкриваємо, розглядаючи в логічний телескоп простір логічних можливостей, – можливі світи ми постулюємо як деякі контрфактичні ситуації [9, 354].

На думку науковців, теорія можливих світів виявляється корисною та практичною в процесі аналізу явищ, що стосуються творчої діяльності [6, 141];

вона є вагомим роз'яснювальним та аналітичним інструментом інтерпретації літературного дискурсу [6, 79].

Реальність, репрезентована в художньому творі, створена розумовою та чуттєвою сферами автора як суб'єкта мовлення. Тому не можна не говорити про значущість модальності людського мислення в процесі вивчення змістової організації художнього твору.

Модальність людського мислення реалізується в художньому творі через дискурсно-модальну семантику висловів. Тому **об'єктом** вивчення виступає дискурсно-модальна семантика художнього дискурсу. **Предметом** – логіко-філософська природа дискурсно-модальної семантики; смисли та значення, у яких реалізується модальна семантика художнього дискурсу. Джерельною базою для вивчення зазначених текстових категорій слугуватимуть твори малих прозових жанрів В. Дрозда.

При прочитанні художнього дискурсу реципієнт знайомиться з одним із можливих світів, для якого характерними є певні ідеї, цінності, норми, істина тощо. З погляду логічної семантики, дійсність, представлена в літературному творі, містить дискурсно-модальну семантику, яка розкривається відносно окремого індивіда з урахуванням його відношення до описуваної дійсності, зокрема модальних значень істинності, бажаності, дозволеності тощо.

При дослідженні конкретного художнього твору під суб'єктом мовлення будемо розуміти оповідача прозового дискурсу, при вивченні цілісного прозового світу митця, тобто його ідіолекту, особою-мовцем будемо вважати письменника.

Так, при вивченні дискурсно-модальної семантики оповідання «Парость» В. Дрозда встановлюємо, що суб'єктом мовлення виступає безпосередній учасник подій. Тому перед реципієнтом розкривається дійсність головного героя, а також його модальність мислення й почування. Зокрема, **оцінно-епістемічний та алетично-деонтичний модальні комплекси розкривають цінності та мораль** особи-мовця: «Тоді я згадую кукурудзу на Артемовому хліві, навіть **чую слабкий стогін** змученого, знесиленого **стебла**, **шерхит** пошарпаного сухогруззям **листу** <...> **я стаю** коліньми на гребінь, прихилиюся до гнізда, **затуляю тілом кукурудзу од вітру**» (В. Дрозд, 74–75).

Розкриття дискурсно-модальної семантики, представленої в прозовій спадщині В. Дрозда (оповідання «Парость», «Три чарівні перлини», «Білий кінь Шептало» тощо), показало, що домінантами ментальної сфери письменника є гуманність, філософічність, які репрезентовані через **епістемічно-деонтичний модальний комплекс з інтенсiональним значенням необхідності, переконання**: «Траву не годиться рвати, їй дуже боляче. Гей, сестрички, постелимо на возі свої коси ...» (В. Дрозд, 42), «<...> **Люблю, коли росте...**» (В. Дрозд, 59), «**ніби загубив на цій галявині щось таке, чого вже ніколи не відшукати**» (В. Дрозд, 51).

Питання семантики можливих світів розроблялися С. Кангером, С. Кріпке, Р. Монтегю, Я. Хінтіккою та ін. У її основу було покладено ідеї Г. Лейбніца, а безпосередньою базою для виникнення слугували праці Л. Вітгенштейна, Р. Карнапа.

Вивчення семантичного аспекту художнього світу прозового дискурсу передбачає використання таких логічних категорій, як інтенціонал та екстенціонал, ім'я та смисл, зміст і сигніфікат тощо.

За своїм походженням поняття екстенціоналу й інтенціоналу пов'язані з традицією середньовічної логіки: *extension* («розтягнення») позначався обсяг поняття, тобто предметна область, яка покривається ним, а *intensio* («внутрішнє натягнення») означало зміст.

У логічну семантику вони введені Р. Карнапом, який у своїй семантичній теорії зазначає: «Поняття смислу й інтенціоналу належать до значення в строгому розумінні, як те, що схоплюється, коли ми розуміємо вираз, не знаючи фактів; поняття номіната й екстенціоналу стосуються виконання виразу, яке залежить від фактів» [7, 194].

Варто зауважити, що в семантичних концепціях логіків немає єдиного трактування цих термінів. Досліджуючи цю проблему, Р. Карнап називає індивіда – екстенціоналом індивідуального вислову, а індивідний концепт – інтенціоналом [7, 61, 80]. Р. Карнапу належить також ідея розгляду інтенціоналів як функцій, які визначають екстенціонали [15, 109]. У теоретико-модельній семантиці інтенціонал тлумачиться як функція (похідне) від можливих світів до об'єктів певного типу, яка вибирає екстенціонал мовної одиниці в кожному можливому світі. У працях Р. Монтегю, Д. Скотта, Д. Льюїза та їх послідовників спостерігається розширення обсягу одиниць, за допомогою яких розкривається можливий світ. Зокрема, до набору аргументів належать наступні «індекси»: координати можливого світу, час, місце, мовець, адресат та інші індексальні характеристики [10, 278]. Таким чином, можливий світ виступає одним з аргументів функцій істинності, а значення істинності речення виявляється безпосередньо залежним від можливого світу як аргументу цієї інтенціональної функції.

На думку Ю. Степанова, поняття інтенціоналу найприроднішим шляхом поєднує сучасну логічну семантику, семантику людської мови та семантику художніх інтенціональних світів, які становлять предмет семіотики художньої літератури [17, 667]. Інтенціональний світ являє собою логічно можливий (але не обов'язково такий, що існує реально) світ, який складається з предметів, індивідів, сутностей, які відповідають інтенціоналам певної мови [17, 89]. Специфіка інтенціонального світу, підкреслює вчений, полягає в тому, що інтенціонали посідають проміжне, серединне положення між мовними висловами та предметами позамовного, об'єктивного світу.

При вивченні дискурсно-модальної семантики прозового тексту поняття можливого світу літературного твору буде розглядатися як інтенціональний світ, тобто дійсність, у якій функціонують ідеї, цінності, норми особи-мовця. Розуміння мистецтва як інтенціонального, можливого світу закладено в працях Арістотеля. Художній твір, на його думку, не описує об'єктивні предмети, а являє особливу сферу мислимих предметів, можливих та ймовірних: «<...> завдання поета – говорити не про те, що справді сталося, а про те, що могло б статися, тобто про можливе або неминуче. Історик і поет відрізняються один від одного не тим, що один із них говорить віршами, а другий – прозою; відрізняє їх

те, що один говорить про події, які справді відбулися, а другий – про те, що могло статися. Тим-то поезія і філософськи глибша, і серйозніша за історію – поезія говорить більш про загальне, а історія – про окреме» [1, 54].

Тому під інтенціоналом художнього дискурсу потрібно розуміти зміст, який розкривається в прозовому творі, а екстенціонал – це об'єкти, явища, які репрезентовані в описуваному світі, які є істинними в ньому. Так, в оповіданні «Солодке літо» В. Дрозда суб'єктом мовлення виступає головний герой твору. Художній світ постає перед реципієнтом через сприймання «Я»: «*Тікаємо в дитинство, наче на Робінзонів острів, зворушливо **ідеалізуємо** самих себе, навколишній світ і тим бавимося. <...> **Писатиму** про джмелів*» (В. Дрозд, 216), тому інтенціоналом художнього дискурсу виступає зміст твору, репрезентований особою-мовцем. Екстенціоналом – усі суб'єкти, об'єкти, предмети дійсності, які представляє головний герой: *мати, батько, сестра, сусіди, джмелі* тощо, оскільки вони є істинними в зображуваному світі, а також є необхідними для розкриття модальності мислення й почування суб'єкта мовлення.

Однак, на нашу думку, щодо зображуваної дійсності прозового твору ці логічні категорії – полісемічні. Вивчаючи дискурсно-модальну семантику конкретного художнього твору, можемо інтерпретувати екстенціонал як об'єкт, представлений у зображуваному світі; сингулярний терм як мовний знак, символ, що відповідає одиничному предмету зображуваної дійсності. Інтенціонал розглядається як функція цього предмета в описуваному можливому світі, тобто його смисл. Так, наприклад, в оповіданні «Білий кінь Шептало» екстенціоналом є слово **білий** (кінь Шептало), що в мові художнього твору набуває стилістичного значення, вказує на особливість одного персонажа з ряду однорідних. Тому вважаємо, що з погляду логічної семантики лексема **білий** (кінь Шептало) представляє сингулярний терм, який у художньому дискурсі інтенціоналізується. В такому разі інтенціоналом у мові художнього твору буде значення «духовно чистий, особливий, гідний, владний», яке закріплене за сингулярним термом: *”і можна досхочу тішитися уявою, що це він, **білий** кінь, жене до водопою...”*, *“**побачив** у водянім дзеркалі **себе** – незвично **білого**”*, *“...вкладаючи в той погляд увесь **розум білого** коня <...>»* (В. Дрозд, 104), *“головне, щоб **він, Шептало, знав про свою білизну**, а для чужих очей краще лишитися колишнім”* (В. Дрозд, 111). У такому випадку інтенціонал твору є «проміжним явищем», оскільки пов'язує мовні одиниці з об'єктами ментальної сфери мовця. За словами Арістотеля, екстенціонал позначає «обсяг» поняття, інтенціонал – його зміст.

Ураховуючи ментальну сферу суб'єкта мовлення, вважаємо, що будь-який екстенціонал, описуваний у світі прозового дискурсу, повинен бути істинним або хибним, його зміст має відповідати або суперечити світоглядним позиціям адресанта. Тому кожен інтенціональний контекст містить дискурсно-модальну семантику.

У процесі дослідження логічної сторони мови філософи не прийшли до спільної думки щодо розуміння поняття «семантика», що зумовлено наявністю значної кількості підходів у логічному аналізі мови.

За «Філософським енциклопедичним словником», семантика – це розділ логіки і семіотики, присвячений аналізу комплексу пов'язаних між собою понять, центральними серед яких є поняття *значення* і *смыслу* [19, 574].

Г. Фреге в семантичній теорії також зазначав, що «імена» повинні виконувати дві семантичні функції: по-перше, вони позначають (bedeuten) об'єкти. По-друге, вони виражають (drücken aus) об'єктивну ситуацію, тобто вказують на ситуацію, пов'язану з об'єктом позначення. На думку логіка, кожен об'єкт повинен мати як значення (Bedeutung), так і смисл (Sinn).

Під значенням розуміють об'єкт, який відповідає в процесі інтерпретації природної чи штучної мови будь-якому її виразу, що виступає в ролі імені. Таким об'єктом може бути як річ, так і думка про річ. Тому в логічній семантиці говорять про два види значення: екстенсіональне значення – предмет чи клас предметів, які позначаються цим виразом, – та інтенсіональне значення – смисл виразу [8, 185].

Аналіз семантичних концепцій, представлених у логіці, показав, що поняття «семантика», «значення», «смысл» при вивченні змісту художнього твору не варто ототожнювати.

Дискурсно-модальна семантика прозового твору включає поняття смислу, яке реалізується через значення. Смисл слова – це конкретний зміст слова, якого воно набуває в контексті, тобто це невід'ємна частина пізнання індивідом світу. На думку О. Падучевої, смисл слова не вичерпується тлумаченням словника [11]. Дехто з науковців стверджує, що смисл слова – це перехід від нижчих форм мислення до вищих, де конкретний зміст тексту набуває більшої значущості.

Тому вважаємо, що смисл слова (фрази) в художньому творі має індивідуальний характер, є референтно непрозорим. Він тісно пов'язаний із думкою про реалії дійсності, екстралінгвальними чинниками її формування, когнітивними та ситуативними процесами.

Засобом репрезентації внутрішнього змісту слова (висловлення) виступає інтенсіональне значення аналізованого слова. У такому випадку екстенсіональне значення цього вислову визначає ступінь його істинності в зображуваній дійсності.

Під час аналізу дискурсно-модальної семантики індивідуальний смисл, тобто інтенсіонал, мовного знака, тобто екстенсіонала, сприймається реципієнтом інтуїтивно, він залишається поза увагою, оскільки розкривається лише інтенсіональне значення. Так, наприклад, в оповіданні «Білий кінь Шептало» інтенсіонал мовного знака (екстенсіонала) не розкривається при вивченні дискурсно-модальної семантики художнього твору, однак є важливим для розкриття *інтенсіонального значення бажання деонтично-модальної семантика*, оскільки розкриває модальність почуття героя (бажання/прагнення бути вільним, владним): *"і можна досхочу тішитися уявою, що це він, білий кінь, жене до водопою..."* (В. Дрозд, 104).

Кожен різновид дискурсно-модальної семантики має свої складники: інтенсіонал та інтенсіональне значення, сингулярний терм, екстенсіонал, екстенсіональне значення. Крім того, він [тип] дискурсно-модальної семантики виступає функціонально значущою категорією в розкритті зображуваної

дійсності художнього твору. Тому для узагальнення кожного окремого типу дискурсно-модальної семантики доцільно ввести термін **функціонально-семантичного модального поля** дискурсу (далі – ФСМП).

У сучасній модальній логіці до кола модальних відносять епістемічні, деонтичні, аксіологічні та алетичні значення. Відповідно в художньому дискурсі представлено **епістемічне** ФСМП, **деонтичне** ФСМП, **алетичне** ФСМП, **аксіологічне** ФСМП.

Іntenсiональний свiт прозового дискурсу розкривається через взаємодію модальних значень ФСМП, представлених у мовленні особи-мовця в зрілому та дитячому віці. При цьому сфери мислення й почування малого «Я» репрезентовані через спогади головного героя.

Складність розкриття інтенсiонального свiту в оповiданнi «Солодке лiто» полягає в тому, що представлені світоглядні позиції головного героя в різні вікові періоди. Тому в одному ФСМП одночасно розкриватиметься дві різні дискурсно-модальні семантики, або два інтенсiональні значення однієї дискурсно-модальної семантики.

Так, почуття ввічливості, гуманності головного героя розкривається через різні інтенсiональні значення **деонтичного** ФСМП у словах: *«Потім мене декілька років дражнили отим «дiдусю, а ви не бачили моєї шапки?», проте, здається, я ніколи не жалив дуже, що так сталося. Було щось у тому «дiдусю ...» таке, що досі зігріває моє серце»* (В. Дрозд, 222). Для малого «Я» таке звернення було істинно правильним, необхідним, що розкривається в об'єктивно-волюнтативній модальній семантиці в значенні **необхiдностi, потреби**. Для дорослого «Я» цей синглярний терм теж виражає інтенсiональне значення деонтичного ФСМП, однак з іншою семантикою: суб'єктивно-волюнтативною зі значенням **бажання** та значенням **можливостi** алетично-модальної семантики алетичного ФСМП.

На нашу думку, в цьому контексті в сингулярному термі **дiдусь** доцільно розглядати інтенсiонал у вужчому значенні, який розкривається через епістемічно-аксіологічно-деонтичний модальний комплекс у значеннях **доброти аксіологічної модальної семантики** аксіологічного ФСМП, **переконливості епістемічно-модальної семантики** епістемічного ФСМП, **обов'язковості об'єктивно-волюнтативної семантики** деонтичного ФСМП: *«Було щось у тому «дiдусю ...» таке, що досі зігріває моє серце»*. Свідченням цього є наявність рис пошани, ввічливості, гуманності в мовленні особи-мовця.

Проведений аналіз показав, що зміна інтенсiонального значення в одному ФСМП, зокрема, деонтичному, сприяла розкриттю модальності мислення й почування суб'єкта мовлення (адресанта).

Позитивним у розкритті світоглядних позицій мовця в різні вікові періоди є те, що вони забезпечують рух сюжету та пізнання ментальної сфери особистості в досліджуваному літературному творі.

Окрім значень деонтичної дискурсно-модальної семантики, в мові художнього твору «Солодке літо» представлені й інші семантичні відтінки ФСМП.

Так, засобом розкриття ментальної сфери суб'єкта мовлення в досліджуваному матеріалі виступають інтенціональні значення епістемічної, деонтичної, аксіологічної модальної семантики. Зокрема, деонтичне ФСМП репрезентовано суб'єктивно-волюнтативною та об'єктивно-волюнтативною модальною семантикою, які реалізуються в значеннях необхідності, дозволеності, заборони, бажання, прагнення. Ці інтенціональні «сенси» дають можливість простежити модальність мислення особи-мовця: *«Тікаємо в дитинство, наче на Робінзонів острів, зворушливо ідеалізуємо самих себе, навколишній світ і тим бавимося. Ці забавки такі слушні й приємні нам у годину тривоги та розпачу! Але **поволі розвидняється** і навколо нас, і в наших душах, і вже з **мудрою посмішкою** на вустах згадуємо свої недавні **подорожі в країну, якої не існувало, Я не знаю, що правдивіше** – наша дитинна розчуленість чи наша холодна мудрість»* (В. Дрозд, 216).

У цьому монологі спостерігається модальне міркування особи-мовця, що розкриває норми *«реальності, жорстокої, суворой»* (В. Дрозд, 218), усвідомлення її вимог, і, незважаючи на це, прагненням індивіда час від часу втекти від законів цієї дійсності. Засобом утілення такої думки виступають наступні значення модальної семантики: суб'єктивно-волюнтативна семантика зі значенням прагнення (*«зворушливо ідеалізуємо самих себе, навколишній світ і тим бавимося»*), епістемічна семантика зі значенням розуміння, знання (*«поволі розвидняється», «з мудрою посмішкою згадуємо»*), суб'єктивно-волюнтативно-алетично-епістемічний модально-семантичний комплекс зі значенням прагнення, неможливості (*«подорожі в країну, якої не існувало»*). У вислові *«Я не знаю, що правдивіше – наша дитинна розчуленість чи наша холодна мудрість»* розкривається також модальність почуття мовця, зокрема стан розгубленості, невпевненості, зумовлений відсутністю правильної відповіді на поставлену проблему. Саме такий внутрішній стан розкривається за допомогою епістемічно-модальної семантики зі значенням невпевненості, неповного знання.

Семантичні відтінки епістемічного ФСМП сприяють вираженню процесів пізнання навколишньої дійсності суб'єктом-мовлення: *«Бо час був не дуже ситий, а він уже геть укоськався, справляючи якусь одежину сестрам моїм. Я декілька днів почувався винуватим, чув невеселі розмови в сім'ї», «<...> Не знав, що скажу батькові, бо **то ж** його подарунок. Та й де він візьме грошей, аби купити картуза? Я ще не знав рахувати, але вже знав, як **важко дістаються** дорослим гроші»* (В. Дрозд, 221), *«Отак завжди: як почнеться день нещасливо, то й до самого вечора нещастя на тебе хмарою йдуть»* (В. Дрозд, 235). Показовим є те, що інтенціональний світ розкривається протягом тривалого проміжку часу: поряд із міркуванням й оцінкою життєвої ситуації суб'єкт мовлення передає власні почуття й роздуми в період дитинства, засобом їх вираження є невластива пряма мова. У такому випадку в розкритті світоглядних позицій особи-мовця важливу роль відіграє темпоральна й аксіологічна модальні семантики. Аксіологічно-модальна семантика розкривається в інтенціональних висловленнях, властивих головному герою в зрілому віці. Вона засвідчує вже сформовану систему поглядів і переконань індивіда, його вміння об'єктивно

оцінювати закони зображуваної реальності (**епістемічно-модальна семантика зі значенням впевненості, переконання, знання**). У мовленні головного героя в період дитинства репрезентована **епістемічно-модальна семантика**, що розкривається в значеннях **розуміння, усвідомлення**. Вважаємо, що **темпорально-модальна семантика зі значенням тривалості** сприяє формуванню світоглядних позицій мовця. Засобом утілення цих інтенціональних «смислів» виступають оператори епістемічної модальності: дієслова з семантикою чуттєвого та інтелектуального сприйняття («**знав**», «**не знав**», «**чув**», «**почувався**»).

Проведений аналіз семантики художнього дискурсу з погляду логічного аналізу мови показав, що дискурсно-модальна семантика сприяє розкриттю інтенціонального світу прозового дискурсу, ментальної сфери суб'єкта мовлення. При цьому дійсність, репрезентована в художньому творі, є істинною з погляду мовця. Інтенсіоналом художнього твору є його зміст, а екстенсіоналом є всі об'єкти та явища в зображуваній реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістотель. Поетика. – К.: Мистецтво, 1967. – 134 с.
2. Баранник Д. Х. Текст та його складові// Дослідження з лексикології і граматики української мови. Том 1. 3б. н. пр. Наук. ред. проф. Баранник Д. Х. – Дніпропетровськ: Навч. Книга. – 1999. – С. 15-20.
3. Барт Р. Лингвистика текста// НЗЛ. – Вып. VIII. Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978. – С. 442-449.
4. Дрозд В. Білий кінь Шептало: Оповідання. – К.: Рад. письменник, 1969. – 285 с.
5. Кабанова М. Р. Категория модальности в функции авторской оценки// Функциональная характеристика языковых единиц и категорий. Сб. науч. тр. – Днепропетровск. – 1988. – С. 49-55.
6. Каратеева Г. Варіативність мовного втілення ле-клезіанських можливих світів// Наукові записки. – Випуск 73 (3). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5-ти ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 79-82.
7. Карнап Р. Значение и необходимость. Значение по семантике и модальной логике. – М.: Изд-во иностр. лит., 1959. – 382 с.
8. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Отв. ред. Д.П. Горский. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Наука, 1975. – 720 с.
9. Крипке С. Тождество и необходимость// НЗЛ. – Вып. XIII. Логика и лингвистика (Проблемы референции). – М.: Радуга, 1982. – С. 340-376.
10. Льюиз Д. Общая семантика// Семиотика: Антология// Сост., вступ.ст. и общ. ред. Ю. С. Степанова. – Изд. 2-е., испр. и доп. – М.: «Академический проект», 2001. – С. 271-303.
11. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью (референциальные аспекты семантики местоимений) – М.: Наука, 1985. – 275 с.
12. Пишна Л. М. Повтори як засіб вираження авторської модальності та прагматичної настанови тексту: Автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 1996. – 21 с.
13. Поппер К. Объективное знание. Эволюционный подход// Поппер К. Логика и рост научного знания. – Избр. работы. – М.: Прогресс, 1983. – С. 439-557.
14. Руднев В. П. Морфология реальности: Исследование по «философии текста». – М.: Гнозис, 1996 с. – 207 с.
15. Семенець О. О. Синергетика поетичного слова. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.

16. Смуцинська І. В. Модальність французького художнього тексту: типи та засоби вираження: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10. 02. 05. – К., 2003. – 35 с.
17. Степанов Ю. С. В трехмерном пространстве языка (Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства). – М.: Наука, 1985. – 336 с.
18. Философский энциклопедический словарь/ Ред. кол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – Изд. 2-е . – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.
19. Філософський енциклопедичний словник /В. І. Шинкарук. - НАН України Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
20. Хинтиikka Я. Логико-эпистемологические исследования. – М.: Прогресс, 1980. – 448 с.

The article deals with the problem of logic-philosophical interpretation of concept of the modal-discourse semantics, place of this category in the construction of the artistic style. Research is conducted on material of V. Drozd's short stories.

Key words: the modal-discourse semantics, the intension of discourse, the extension of discourse, the functional-semantics field, the intensional meaning, the extensional meaning.

Осінова Т.Ф.

ПАРЕМІЇ – РЕПРЕЗЕНТАНТИ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ

У статті здійснено аналіз паремій як репрезентантів мовленнєвих жанрів українського мовлення з метою розроблення єдиної моделі практичного аналізу мовленнєвих жанрів різних типів дискурсів, виявленні засобів «щоденної риторики» з метою підвищення комунікативної компетенції сучасного мовця.

Ключові слова: мовленнєві жанри, комунікативна мета (намір, інтенція); подійний (диктумний) зміст, комунікативні смисли, жанрова тональність, паремійний дискурс.

Культура українського мовлення – проблема нагальна і багатоаспектна. Українська мова – одна з найстаріших слов'янських мов – зберігалася і передавалася від покоління до покоління саме усною формою, формою мовлення, аж допоки не склалися історичні умови її писемного становлення і розвитку. Майстри художнього слова – Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, І. Нечуй-Левицький, М. Коцюбинський та ціла плеяда талановитих літераторів, – створили безсмертні писемні пам'ятки українського слова. У ХХ ст., незважаючи на репресії та обмеження, писемне слово стало чи не єдиним джерелом збереження української мови, тоді як українське мовлення зазнало нещадного викривлення, а іноді й знищення. Мовне середовище як одна із основних умов існування мови поступово зникало в цілих регіонах України, і разом з носіями мови зникали здобутки багатовікового народного досвіду, закріплені у мовленні.